

évet követő időszakot. Ezt egyrészt azért teszi, mert az általa vizsgált időszak záró évszázadán kívül van, másrészt az 1526-ot követő időszak a magyar települési viszonyok átalakulásának sajátos új korszaka, amely az előző időszak fejlődésének nem egyenes folytatása.

A XI—XV. sz.-ban számos tényező vált a falvak pusztulásának okává. Ezek közül a szerző igen részletesen foglalkozik a gazdasági és társadalmi tényezőkkel; a falvak pusztulásának, elnéptelenedésének belső, spontán okaival, a feudális magánháborúknak, a feudális kizsákmányolásnak, a különböző elemi csapásoknak (pestiszek, háborúk) a falvak pusztulására gyakorolt hatásával.

A könyv záró fejezetében a falvak lakosainak számát veszi vizsgálat alá a szerző. Az igen tartalmas, bizonyító anyagban gazdag munka stílusa igen könnyed; élvezetes olvasmány. Némiképpen zavarólag hat a szerzőnek az egységes falurendszerrel alkotott felfogása. A falurendszer kifejezést következetesen használja a szerző akkor, amikor a falvak térbeli gyarapodásáról, a faluállomány öt évszázadot felölelő növekedéséről szól. Valójában a szerző is több alkalommal bizonyítja: nem egységes falurendszerrel vagy még kevésbé *faluhalózáttal* állunk szemben a XV. sz. végén, hanem nagyon is heterogén, egymással kapcsolatban alig álló falvak halmazával, amelyek egyedenként, vagy csoportonként nagyon is különböző tényezők hatásaként jöttek létre. A XV. századi faluállomány a jogállást, a belső gazdasági és társadalmi berendezkedést, a külső megjelenést tekintve rendkívül heterogén falvak összessége.

Mindez persze mit sem von le a kitűnő és gondos munka értékéből.

DR. BOROS FERENC

Vértess László: Az őskor és az átmeneti kőkor emlékei Magyarországon. A Magyar Régészeti Kézikönyve sorozat I. köt. Akad. Kiadó, 385 o. 76 ábra, 75 tábla (fotó), 3 melléklet.

A könyv három részre tagozódik. Az első rész általános kérdéseket, a második kronológiai eseménytörténeti vázlatot nyújt, a harmadik a lelőhelyek anyagainak és vizsgálati adatait tartalmazza.

Az első részben a szerző az emberi faj fejlődése szempontjából értékeli az éghajlatváltozások hatását. Véleménye szerint a jégkorszakok környezetmódosításai segítették át az emberi fajt a „Rubikonon”, melynek határértéke a kb. 750 gr/cm³-es agyvelőtartalom. Földrajzi szempontból igen fontos, hogy a szerző a jégkorszakok okaiként a csillagászati teóriát (MILANKOVIĆ—BACSAK) fogadta el. A glaciálisok és interkorszakok tagolására is ez az alap, de azt kiegészíti lösz- és teraszvizsgálatokkal, geológiai és régészeti, valamint paleoklimatológiai megfigyelésekkel. Az ősemberi leletanyag fontosabb lelőhelyeinek és kronológiai besorolásának, valamint származástani jellemzésének kérdéseit úgy tárgyalja, hogy ezek az adatok a társtudományok számára is útmutatást jelentenek. A tudományos kooperáció jó példája a pleisztocén állat- és növényvilág értékelése (KRETZOI emlősfafauna, KROLOPP csigaökológiai meghatározásai, ZÓLYOMI pollen-grafikonjai).

Természetföldrajzi szempontból a szerző régészeti és kronológiai módszerei közül kiemelhető a rádiókarbon és fluor izotópos metodika. Igen találónak tartom a kultúrlelet meghatározásait. Jó dialektikus érzékre vall, hogy a szerző az őskori jellemzésre olyan táblázatot készített, melyben a geológiai, csillagászati és abszolút kronológiai meghatározások az egyes ősemberi leletekhez, azok kultúrális és társadalmi viszonyaihoz és emlékeihez kapcsolódnak.

Az európai (moustiéri, aurignaci, gravetti kultúrák) és magyarországi felső paleolitikum történetének bemutatása igen szerencsés; utóbbiban a nevesebb hazai kutatók munkásságára is utal.

A második részben a magyarországi leleteket kronológiai sorrendben és tájanként tárgyalja. Az alsó paleolitikálal kezdődő ismertetés, sajnos csak vázlatosan érinti az azóta híressé lett vértesszőlősi mindel korú ősemberi települést. Az édesvízi mészkövekkel fedett időszak teraszok és löszök még további lehetőségeket rejthetnek magukban (pl. Dunaalmás, Neszmély, Dunaszentmiklós stb.). A felszíni lelőhelyekhez képest nagyobb szerepük van a régészeti kutatásokban a barlangi kitöltéseknek. Ezek paleoklimatológiai, kronológiai stb. jelentősége a természetföldrajz, a földtan és általában a negyedkorkutatás fontos forrása és eszköze. Löszkutatási szempontból a tatai és ságvári lelőhelyek komplex feldolgozása, abszolút kronológiai rögzítése fontos feldolgozási alapot, adatokat nyújt. Itt kívánom megjegyezni, hogy a löszgenetikát ma már komplexebben értékeljük (nemcsak eolikus eredet). A második rész összefoglalója a 21. fejezet és ezt követően KRETZOI—VÉRTES würm eljegesedést és a magyarországi leleteket értékelő ábrája.

A harmadik rész (Függelék) a tudományos feldolgozás és alapadat-szolgáltatás szempontjából nemcsak a régészet, hanem a társtudományok számára is pótolhatatlan.

A szerző a nem régész kutatók számára az eszközfajták nevezéktanát is megadja (eszköz-készítés, magkő, szilánk, penge, pattinték stb.). Az 1945 óta megsokszorozódott lelőhelyek eszközmennyisége 1000 fölé emelkedő darabszámú, és a megmunkálási módszerek feldolgozása matematikai-statisztikai eljárásokat kívánt. Ezek ismertetése meggyőzően bizonyítja az új irányzat, a matematikus, fizikus vagy vegyész szakok régészettel való párhuzamosításának szükségességét.

A Függelék külön tárgyalja a barlangok és a külszíni (lősz és terasz) telepek leleteit, valamint vizsgálati adatait. Az anyagvizsgálat közettani, rétegtani, szemszerkezeti, kémiai és mineralógiai elemzés mellett fauna és flóra, valamint paleoklimatológiai értékelésre is kiterjedt. A külszíni lelőhelyekről talajtani feldolgozásokkal is találkozunk. Az anyagvizsgálat régészeti része az eszközök megnevezésén, megmunkálási módján, darabszámán kívül az egyes darabok morfológiai statisztikus elemeit is tartalmazza.

VÉRTES L. könyve elsősorban tudományos forrásmunka, de szerencsés tagolása és tartalma lehetővé teszi, hogy nemcsak a régész, hanem a földdel foglalkozó valamennyi társtudomány és a nagyközönség számára is közérthető, világos és tartalmas ismereteket nyújtson.

DR. HAHN GYÖRGY

A kiadvány előfizethető a POSTA KÖZPONTI HÍRLAPIRODÁNÁL, Budapest V., József nádor tér 1. és *bármely postahivatalban*. Csekk számlaszám egyéni: 61.257, közületi: 61.066. MNB egyszámlaszám: 8.

Előfizethető és példányonként megvásárolható az AKADÉMIAI KIADÓ-nál, Budapest V., Alkotmány u. 21. Telefon 111—010. Csekkbefizetési számla: 05,915,111—46. MNB egyszámlaszám: 46.

az AKADÉMIAI KÖNYVESBOLTBAN: Budapest V., Váci u. 22., telefon: 185—612.

Előfizetési díj egy évre: 40,— Ft.